

TYÖRYHMÄ Matti Hakamäki, Risto Kupari, Petri Hoppu, Riia Niemelä ja Riitta-Liisa Joutsenlahti

TAUSTAA

Esteettinen ilmaisu ja taide ovat erottamaton osa ihmisen elämän mielekkyyttä – yksilön eksistentiaalisten, kognitiivisten ja emotionaalisten tarpeiden tyydyttämistä ja resurssien toteuttamista – sekä yhteisöjen ja yhteiskuntien sosiaalisia rakenteita ja itsereflektiota. Voidakseen toteuttaa tämän tehtävänsä ja olemuksensa taiteen on edellytetty ja oletettu olevan autonomista, kaikesta riippumatonta. Tämä ajatus on haastettu jo kauan sitten taiteen tutkimuksessa, mutta se elää edelleen arkiajattelussa ja taidekeskusteluissa.

Myös ja varsinkin suomalaisessa taidepolitiikassa on totuttu puolustamaan taiteen itseisarvoa sen liiallisen välineellistämisen vastapainona. Mutta samalla, päinvastoin kuin on ollut tarkoitus, on rajattu taiteen ja taiteen tekemisen yhteiskunnallista merkitystä. Taide on haluttu määritellä erityiseksi – niin erityiseksi että se ei enää kuulu perustarpeisiimme ja perustoimintoihimme. Taide on ulkoistettu taiteilijoille ja ”taidemaailmalle”. Erikoistumisesta on seurannut eriytyminen; taiteen on annettu heikentyä ilmiöksi, jota voidaan käsitellä ihmisestä tai yhteiskunnasta erillisenä – siis myös leikattavana, poistettavana ja väheksyttävänä. Olemme vahingossa ampuneet itseämme jalkaan.

Suomalainen taidekäsitys kaipaa kipeästi uutta suuntaa: pois taiteen itseisarvon korostamisesta ja rohkeasti kohti sen yhteiskunnallisen merkityksen nostamista. Suhteemme kulttuuriin tulisi muuttua yhteisöllisemmäksi ja moniarvoisemmaksi. Taiteen itseisarvon sijasta tulisi korostaa taidehyvinvointia. Vastoin yleistä harhaluuloa se ei korruptois taiteen tasoa eikä veisi ammattilaisilta leipää pöydästä – se ei edes lopulta vähentäisi taiteen itseisarvoa tai autonomisuutta.

Uuden taidekäsityksen omaksuminen olisi välttämätöntä, jotta menneiden vuosikymmenien virheitä ei enää toistettaisi. Oli tarkoitus ylevöittää laulutaidetta; tasoa ja rikkautta – riistettiin useilta sukupolvilta oikeus laulamiseen ja laulusta nauttimiseen. Oli tarkoitus koulua musiikkioppilaitosjärjestelmän kautta taiteilijoita, jotka tarjoaisivat huippuosaamisensa kautta elämyksiä muille – heitettiin hukkaan lukemattomia tunteja tulevien pudokkaiden ja alanvaihtajien kouluttamisessa. Tuotiin kilpailu ja pisteytys sinne, minne se ei tosiasiallisesti sovellu. Liiallisen kansallisen laaduntarkkailun vuoksi laadun kansallinen taso laski. Kaikki tämä tehtiin hyvässä tarkoituksessa ja syyntakeettomina. Yksittäisten kansainvälisten menestystarinoiden vuoksi tuodittiin harhakuvaan, että kansakunnassa on kaikki hyvin.

MARGINAALISTA VALTAVIRTAAN

Kansanmusiikin ja kansantanssin saralla on kokeiltu ja toteutettu menestyksekkäästi erilaisia taiteen tekemisen ja arvottamisen muotoja. Marginaalissa on ollut mahdollista olla rohkea, luova ja kokeileva – uida vastavirtaan. Kansanmusiikkiin ja kansantanssiin elimellisesti liittyvät yhteisöllisyys, sosiaalisuus ja muuntelun vapaus ovat tarjonneet kulttuurikentälle tervetullutta vastapainoa erilaisten ja omintakeisten tapahtumien, pedagogioiden, harrastuspiirien ja esiintyjien muodossa, uusimpina esimerkkeinä FolkJam – tanssiliikuntamuoto sekä jamihautomotoiminta.

Kansanmusiikin ja kansantanssin kentällä perinteisten toimintatapojen ja arvojen ymmärtämisen vaatimus on pitänyt jalat tiukasti maassa. Jatkuva olemassa olemisen oikeuteen liittyvä itsetutkiskelu on pitänyt käynnissä alan taidekäsityksen kehityksen. Tuloksena on ollut yhteisöllinen, moniarvoinen ja luova kulttuurikenttä, jonka edesottamuksista voi ottaa oppia myös muille taideoille. Esimerkkeinä alan rikkaudesta toimivat kansanmusiikin- ja tanssin aktiivinen harrastajaliike, Sibelius-Akatemian

kansanmusiikkiaineryhmän kiitely ja moderni pedagogiikan kehitystyö, nykykansanmusiikkiyhdyteiden laaja kirjo sekä Mauno Järvelän luoma Näppäri-toiminta.

Tätä työtä tulee jatkaa. Vuonna 2015 Kansantanssi ja kansanmusiikki nähdään jo suhteellisen tasavertaisena genrenä muiden vastaavien taiteenalojen kanssa. Se on kuitenkin elintilaa raivatessaan sopeutunut itselleen vieraisiin, 1900-luvun kulttuuripoliittisiin ajatusmalleihin sidottuihin käytänteisiin: pisteyttämiisiin ja taiteellisen tason liialliseen varjelemiseen. Kansanmusiikin ja kansantanssin tulee vaatia entistä rohkeammin ja äänekkäämmin tilaa omalle taidekäsitykselleen suomalaisessa kulttuuripoliitikassa.

TAIDEHYVINVOINTI OSANA YHTEISKUNNAN KESTÄVÄÄ KEHITYSTÄ

Hyvinvointivaikutusten hyväksymistä taiteen, taiteen tekemisen ja taiderahoituksen tosiasialliseksi perusteeksi tulisi merkittävästi edistää. Taiteen hyvinvointivaikutuksista puhuttaessa kyse ei ole kuitenkaan vain ”taidetta hoitolaitoksiin” tai ”taideterapia” tyylisten toimintamuotojen edistämisestä, vaan jokaisen ihmisen luovan toiminnan lisäämisestä ja rikastuttamisesta. Taiteen hyvinvointivaikutukset ovat läsnä aina ja kaikkialla. Taide – oikeus sen tekemiseen ja siitä nauttimiseen – ovat tärkeä osa eheän ihmisyyden ja hyvinvoivan yhteiskunnan rakenteita. Taidehyvinvointi on taiteen kokonaisvaltaista ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti lisäävää läsnäoloa yksilöiden ja yhteisöjen jokapäiväisessä elämässä, jossa yksilöitä ei ole sidottu eikä tuomittu yksipuolisiin rooleihin eikä yksipuolisiin makunormeihin suhteessa taiteelliseen luovuuden tuloksiin ja niiden tuottamiseen.

Taidehyvinvointi perustuu kolmen eri osatekijän, ammattilaisten, harrastajien ja yleisön tasapuoliseen ja toisiaan rikastuttavaan yhteiseloön. Kun yksi osatekijä korostuu liiaksi, kokonaisuus kärsii. Suomalaista taidekenttää on jo pitkään vaivannut harrastajan roolin väheksyminen. Harrastajan roolin painoarvoa tuleekin kulttuuripoliitikassa nykyisestä lisätä.

Edellisten vuosisatojen kaanoneiden, uusien ja muuttuvien taidemuotojen periaatetason torjumisen tai liiallisen taiteen kaupallistamisen ei tule antaa heikentää ihmisten taiteellista hyvinvointia. Kulttuuri ja taide elää tässä päivässä, se on kiinni yksilöiden ja yhteisöjen arjessa ja historiassa, mutta se on kuitenkin lähtökohdiltaan aina uutta luovaa.

KANSANMUSIIKKI JA KANSANTANSSI 2015

Vuonna 2015 Kansanmusiikki ja kansantanssi ovat vakiinnuttaneet asemansa suomalaisella kulttuurikentällä. Alan peruskivenä toimii laaja harrastajista ja ammattilaisista koostuva kenttä, mutta kentän tueksi on syntynyt myös monimuotoinen yhteisötoimijoiden joukko: Sibelius-Akatemian kansanmusiikin osasto, neljä alaan nivoutuvaa musiikki-instituuttia, kymmenet festivaalit ja tapahtumat, Suomen kansanmusiikkiliitto, Kansanmusiikin ja kansantanssin edistämiskeskus sekä lukuisat muut yhdistykset ja yritykset.

KANSANMUSIIKKI JA KANSANTANSSI 2025

Vuonna 2025 kansanmusiikin ja kansantanssin harrastus- ja ammattilaistoiminta on Suomessa entisestään lisääntynyt. Kansanmusiikin perinnelähtöinen ja yhteisöllinen, jokaisen osallistujan aktiivisuutta korostava ja tukeva taidekäsitys ja toimintatapa ovat vastanneet ajan haasteeseen ja ihmisten tarpeisiin historiattoman, ääri-individualistisen ihmiskuvan ja taidekäsityksen vuosikymmenien valtakauden jälkeen. Ne ovat synnyttäneet omaleimaisen, yhteisöllisyyteen ja sitä kautta ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja hyvinvointiin pyrkivän kulttuuriliikkeen. Tämä yhtenäinen mutta samalla monimuotoisuuteen perustuva kulttuuriliike vaikuttaa merkittävästi maamme uuden vuosituhannen kulttuurijatteluun ja -politiikkaan. Kansanmusiikin ja kansantanssin aloilla jo pitkään vallinneet arvot, periaatteet ja käytännön toimintatavat omaksutaan yhä enemmän yhteiskunnan muille osa-alueille. Taidetta ja sen tehtävää määriteltäessä

painotetaan erityisesti sen hyvinvointivaikutusten merkitystä. Kulttuurisesti korkeatasoinen kansakunta mitataan harrastajien määrässä, ei yksittäisten toimijoiden kilpailumenestyksessä. Kansainväliset läpimurrot ja yksittäiset menestystarinat ovat kulttuurisesti rikkaan kansankunnan sivutuote ja johdonmukainen seuraus – eivät kulttuuripoliittinen päämäärä.

Yhteiskunta ohjaa entistä enemmän kulttuurin tukea vireään harrastustoiminnan mahdollistamiseksi. Harrastajakenttää, ammattilaiskenttää ja yleisöä käsitellään saman pyramidin eri sivuina – toinen toistaan tukevana, edistävinä ja rikastuttavina.

Kansanmusiikki ja kansantanssi ovat lopullisesti hylänneet kansallisromanttiset kahleensa. 1900-luvun perinteet kuvastivat oman aikansa todellisuutta. Aikakauden kansantaide oli rikasta, ja sen tunteminen ja siitä oppiminen arvokasta. Kansantaide on kuitenkin aina elänyt tässä päivässä. Kansallisvaltion symboliarvon korostaminen itseisarvona ei ole enää uuden taiteen tekemisen kannalta perusteltua. Vuonna 2025 kansanmusiikki ja kansantanssi ovat toisaalta palanneet juurilleen paikallisen sekä samalla rajattoman ja kansainvälisen perinnekulttuurin yhteyteen ja toisaalta ovat vahvasti kiinni nykyhetken yhteiskunnallisessa todellisuudessa. Yhteiskunnan muotoutuessa monikulttuurisemmaksi myös kansanmusiikki ja kansantanssi elävät vahvasti tässä muutoksessa.

Yhteiskunta löytää moniarvoisuudessaan yhä enemmän rakennusmateriaalia hyvinvoinnilleen paikalliskulttuurien avulla. Globaalien paikallisperinteiden verkostot tulevat tarjoamaan varteenotettavan vaihtoehdon valtiolliselle ja kaupalliselle homogeeniselle massakulttuurille. Kansanmusiikin ja kansantanssin osallistavat toimintatavat ja yhteisöllinen luonne tulevat tarjoamaan mallin eri taiteenaloille paikallisperinteen hyödyntämisestä.

Vuonna 2025 kansanmusiikkikentän opit otetaan vakavasti myös eri valtionhallinnon aloilla. Kansanmusiikin ja kansantanssin alojen taidekäsitteet tulevat pikkuhiljaa osaksi suomalaista kulttuuriajattelua. Yhteiskunta panostaa entistä enemmän matalan kynnyksen taiteeseen, jossa päämääränä on ihmisten välinen vuorovaikutus ja osallistavuus. Uuden mallin tulokset näkyvät niin kehittyneempinä yksittäisinä taidetuotteina ja yksilöinä kuin lisääntyneenä yleisenä hyvinvointinakin.

UUDEN TAIDEKÄSITYKSEN TEESIT:

1. Eri taiteenlajeja ei voi arvottaa esteettisistä lähtökohdista
Suomalainen kulttuuripoliittikkaa toteutetaan moniarvoisuuden periaatteella. Kaikki taiteenlajit ja -alat ovat lähtökohdiltaan saman arvoisia. Yhteiskunnalla on oikeus määritellä kunkin aikakauden osalta erilaisia painotuksia eri taiteenalojen tukemiseen. Painotusten perusteena ei kuitenkaan tule hyväksyä toisen taiteenalan tai muodon esteettistä ylempiarvoisuutta.
2. Taide ja taiteen harjoittaminen ovat ihmisen perusoikeuksia
Suomalaisilla tulee kaikissa elinkaarensa vaiheissa olla oikeus ja mahdollisuus harjoittaa ja harrastaa eri taiteita. Taiteen harjoittamisen oikeus kuuluu kaikille kyvystä tai osaamisen lähtötasosta riippumatta. Ihmisen luovuutta patoavan taiteellisen tason liiallista vaalimista tai vaatimista tulee määrätietoisesti vastustaa.
3. Taide on kanssakäymistä ja vuorovaikutusta ja taidekasvatuksen painopisteet tulisi asettaa paikallisesti pienestä kohti suurta, esim: yksilö, perhe, suku, ystäväpiiri, kylä, kansa, kansakunta jne.

Taiteessa ja taidekasvatuksessa tulee painottaa taiteen roolia kommunikaation ja vuorovaikutuksen välineenä. Taidetta ei tule lukita tai kahlita, vaan sen tulee antaa elää ja muuttua yksilöiden ja yhteisöjen muuttuessa. Taide elää arjessa ja vuorovaikutuksena yksilöiden muodostamissa

ryhmissä. Yleisen taidekasvatuksen tulisi edistää erityisesti yksilöille merkityksellisimpien pienempien sosiaalisten ryhmien, kuten suku tai ystäväpiiri, taiteellista hyvinvointia, aktiivisuutta ja rikkautta.

4. Taiteen arvo mitataan joukkojen ja yksilöiden hyvinvoinnissa ja elämän laadussa – ei yksilöiden taiteen tasossa tai taitelijoiden menestyksessä.

Taide on jokamiehen ja -naisen oikeus. Taiteen arvo ei piile yksittäisissä taiteen tuotteissa, vaan sen antamassa panoksessa yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen hyvinvointiin. Liiallisesta taiteellisen tason varjelemisesta tulisi siirtyä omaehtoisen taiteen tekemisen mahdollistamiseen.

5. Taide on olennainen osa ihmiskunnan kestävästä kehitystä

Taide on olennainen osa ihmisyyttä. Yhteiskunta tukee taidetta, koska taiteella on välitön ja suora vaikutus ihmisyyhteisöjen hyvinvointiin. Kulttuurilla ja taiteella sekä niiden vaalimisella tulee olla sijansa kestävässä kehityksessä pyrkivissä tavoitteissa ja toimenpiteissä.

LUONNOS